

- Мешканцям міста висаджувати дерева.
 - Створити водойми для виведення рідкісних риб.
 - Створити заgonи охоронців природи та ін.
- IX. **Рефлексія.** (Аналіз дій, вчинок, мотивів, підсумок результатів, порівняння).

Словникова скарбничка екологія — наука про збереження природи;
експерт — людина, яка досліджує якесь питання, щоб дати йому правильну оцінку;
заповідник — територія, де зберігаються об'єкти природи;
синоптик — людина, яка передбачає погоду.

Додаток

Загадки про пташок

Швидко скрізь цей птах літає,
 Безліч мошок поїдає.
 За вікном гніздо будує,
 Тільки в нас він не зимує. (Ластівка)

Що воно за дивна птиця?
 Світла денного боїться.
 Дзьоб гачком, великі очі
 І не спить їй шовочі. (Сова)

Вірно людям я служу,
 Їм дерева стережу.
 Дзьоб мішний я маю,
 Шкідників ним добуваю. (Дятел)

У червоних чобітках,
 В білому халаті,
 Він весною прилетів
 І сидить на хаті. (Лелека, бусол, черногуз)

Чорномазий, довгодзьобий,
 Він за плугом важно ходить,
 Черв'яків, жуків знаходить,
 Сторож вірний, друг полів,
 Перший вісник теплих днів. (Грак)

Рослини, занесені до "Червоної книги":

дерева — береза Клокова, береза темна;
кущі — бруслина карликова, вовчі ягоди пахучі, зійноваті біла, клокичка периста, таволга польська; **трав'янисті рослини** — анемона розлога, беладона звичайна, відкасник татарниколистий, зозулинні черевички справжні, ковила волосиста, ковила периста, лілія лісова, лунарія оживаюча, любка дволиста, моло-

чай волинський, росичка англійська, сон великий, сонцесвіт сивий, цибуля ведмежа, ясенеш білий та ін.

Тварини, занесені до "Червоної книги":

комахи — шовкопряди березовий та кульбабовий, бражники дубовий, мертва голова та Прозерпіна, аполлон, махаон та ін.;

риби — стерлядь, марена звичайна, вирезуб, рибець малий;

плазуни — полоз лісовий, мідяника;

птахи — лелека чорний, лебідь-шипун, беркут, змієїд, шуліка рудий, орел-карлик, орлан-білохвіст, балобан, скопа, пугач;

звірі — кутора мала, підковоніс малий, пічниця триколірна, широкоух європейський, сліпак подільський, перегузня, горностай, тхір степовий, видра річкова, борсук, кріт лісовий.

Матеріал для вчителя

Заповідник Асканія-Нова розташований у Херсонській області. Загальна площа — 11054 га. Створений з метою охорони і вивчення унікальної ділянки сухого типчакково-ковилового степу з переважаючою рослинністю зернових злаків. Зростає 451 вид квіткових рослин і 800 видів тварин. До Червоної книги України занесені гадюка степова, орел степовий, шуліка звичайний та ін.

Луганський державний заповідник займає 1575,5 га. Заповідник розділений на три райони — Стрільцівський степ (494 га), Провальський (587,5 га), Станічно-Луганський (494 га).

До Червоної книги занесені їжак вухатий, стрепет, дрохва, хохуля звичайна, ковила.

Український державний степовий заповідник створений у 1961 р. Знаходиться в Запорізькій і Сумській областях. Основне завдання — охорона і вивчення екосистеми степу в різних районах України. Сучасна фауна його збідніла; провідне місце займають гризуни, землерийки, птахи, комахи.

Чорноморський державний заповідник — найбільший за площею, 57048 га. Унікальне значення мають затоки Тендрівська і Ягорлицька. Багатий рослинний і тваринний світ. Охороняються 624 види рослин, 47 видів ссавців, 70 видів риб, 300 видів птахів.

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИКИ

Тетяна ДОРОШЕНКО,
 доцент, канд. пед. наук, зав. кафедри
 Чернігівського державного педагогічного
 інституту ім. Т.Г.Шевченка

Одним із важливих завдань уроку музики у загальноосвітній школі є навчання дітей співу. Спів є природним способом вираження естетичних почуттів, дієвим засобом активного залучення шко-

лярів до музики. Це — найдоступніший вид музикування, що викликає жвавий інтерес у дітей і приносить їм естетичну насолоду. Будучи ефективним засобом розвитку музичних здібностей дитини, спів має значний виховний потенціал: формує високі людські якості, виховує почуття колективізму, особистої відповідальності за спільний результат. Тому не викликає сумнівів, що вокально-хорова робота повинна займати значне місце на уроці музики в загальноосвітній школі.

Проте саме цей вид роботи викликає найбільші труднощі у вчителів, оскільки вимагає ґрунтовної теоретичної та виконавської підготовки. Вчителів слід володіти певним обсягом хормейстерських знань, володіти власним голосом, грою на музичному інструменті, прийомами диригування. Поряд з цим вчителів потрібна емоційна активність, зацікавленість у справі, привабливість для дітей. Велике значення в роботі з дітьми має наявність вміння правильно оцінювати якість звучання, розподіляти увагу на різні голоси.

Ефективність вокально-хорової роботи вчителя залежить також від володіння різноманітними цікавими прийомами роботи, які обов'язково повинні враховувати зміст пісенного репертуару, етапи роботи, індивідуальні особливості класу, учнів.

Важливим моментом початкового етапу навчання співу є пояснення вчителем значення ролі диригента в хорі та показ і пояснення основних диригентських жестів (ауфтакт, зняття, цезури по фразах, штрихи). Прийоми формування навички співу за рукою диригента доцільно подавати в ігровій формі. Наприклад, гра-загадка: "Що показав диригент?"

Варіанти гри:

а) учитель показує окремі моменти диригування, діти говорять, що вони означають;

б) один з учнів виступає в ролі диригента, показуючи завдання класові, клас вгадує, що означають ці жести;

в) вчитель показує ауфтакт без вступу, діти беруть дихання, але не починають співати;

г) вчитель диригує знайому дітям пісню, діти за способом диригування впізнають її;

г) в процесі співу діти повторюють за вчителем жест, що відповідає початку й закінченню фрази або цілого твору.

Цікавим прийомом формування навички співу за рукою диригента є проговорювання відомих віршованих текстів за рукою вчителя з використанням різних штрихів. При цьому вчитель може змінювати темп проговорювання текстів або динаміку читання.

Розвитку у дітей навички творчої інтерпретації сприятимуть такі прийоми роботи: виконуючи вивчений твір, учитель пропонує його різноманітні художні трактовки. Діти, уважно спостерігаючи за жестом, реалізують задум вчителя. Урізноманітнюючи

цей вид роботи, можна запропонувати гру "Спробуємо диригувати самі". Учень за власним бажанням виконує роль учителя-диригента і пропонує свій варіант художнього виконання. При цьому достатньо обмежитись показом у жесті динаміки, акцентів, фразування, темпу, основних прийомів звуковедення. Гру можна доповнити обранням журі, яке оцінює роботу диригента і учасників хору.

Однією з умов гарного вокального звучання є правильне дихання під час співу.

Прийоми формування в учнів навички співочого дихання вміщують фізіологічні вправи на опанування двох основних фаз дихання — вдиху і видиху. У фазі вдиху виконується функція підготовки голосового апарату до фонації (відтворення звуку). Вдих повинен бути швидким, повним, енергійним, відповідати змісту і характеру твору. Проте під час вдиху не повинно бути надлишку повітря, оскільки це негативно впливає на якість співу. Прийом "Аромат квітки" спрямований на вироблення відчуття "високого вдиху". Дітям пропонується взяти в руки уявлену квітку і глибоко втягнути через ніс її аромат. Потік повітря ніби проходить високо, до самого лоба.

Особливого значення для початку звукоутворення має вміння "затримувати дихання". Прийом "Йога" спрямований на те, що за рукою вчителя діти роблять швидкий вдих, затримку і три різких активних видихи. При цьому під час видиху не можна добирати додаткове повітря. Кількість видихів поступово можна збільшувати (5–7).

Відомо, що під час співу збільшується тривалість видиху, а час вдихання дещо скорочується. Тривала фаза видиху утворюється внаслідок економного ненапруженого витривання повітря. Щоб виробити правильне дихання, збільшити фазу видиху, доцільно проводити з дітьми такі ігри-вправи:

1. "Міцний видих". За рукою вчителя діти мають зробити швидкий вдих, затримку та активний видих на будь-який предмет (пір'їна, лист з дерева тощо), щоб привести його в рух.

2. "Не загасити свічку". Зробити активний вдих, намагаючись якомога більше набрати повітря в легені. Видихати повільно, випускаючи повітря через рот вузьким струменем, уявивши, що перед тобою свічка, і треба її не загасити.

(Закінчення на стор.45)

Міністерство освіти і науки України

Від 06.12.2005 р. № 1/9-695

Академія педагогічних наук України,
Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим,
Управління освіти і науки обласних,
Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій,
Навчальні заклади

Міністерство освіти і науки України надсилає для практичного використання та забезпечення відповідності у підготовці та післядипломній освіті учителів початкових класів, валідності навчальних програм та підручників Державний стандарт початкової загальної освіти (зі змінами, затвердженими колегією Міністерства освіти і науки України від 20.10.2005 року "Про підсумки переходу початкової школи на новий зміст та структуру навчання").

Заступник Міністра

В.О.ОГНЕВ'ЮК